Qorti tal-Appell Kriminali

Onor. Imhallef Consuelo Scerri Herrera, LL.D., Dip Matr., (Can)

Appell Nru: 240 / 2020

Il-Pulizija
(Spettur Arthur Mercieca
Spettur Sandra Zammit)
vs.
Kevin Tabone

Illum, 23 ta' Marzu, 2021

Il-Qorti,

Rat l-akkużi dedotti kontra l-appellati **Kevin Tabone** ta' 40 sena, iben Joseph u Carmela nee' Curmi, imwieled Pieta', nhar is-25 ta' Ottubru 1975, residenti Sayonara Triq il-Kahwiela, Santa Luċija u detentur tal-karta ta' l-identita' 508375 (M), u lil **Johan Pace** ta' 39 sena, iben Geranzio u Dolores nee' Micallef, imwieled Pieta', nhar is-3 ta' Novembru 1976, residenti 43 Triq Marsamxett, Valletta u detentur tal-karta ta' l-identita' 11077 (M), akkuzati quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) talli:

Fit-12 ta' Novembru, 2015, bejn id-9:40am u 11:15, gewwa l-Iklin ikkomettew serqa minn gewwa residenza ghad-dannu ta' Dominic Galea u jew persuni ohra, liema serq huwa aggravat bil-valur li jeccedi Euro 2329.37, bil-mezz, u bil- lok.

U aktar talli matul ix-xahar ta Novembru 2015 gewwa dawn il-Gzejjer xjentament laqghu ghandhom jew xtraw hwejjeg misruqa, mehuda b`qerq, jew akkwistati b`reat, sew jekk dan sar f`Malta jew barra minn Malta jew, xjentament, b`kull mod li jkun indahlu biex ibieghom jew imexxihom.

Finalment il- Qorti hija gentilment mitluba li titratta ma' Johan Pace talli rrenda ruhu recediv ai termini ta' l-Artikoli 49, 50 u 289 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta wara li gie misjub hati ta' diversi delitti, b'diversi sentenzi moghtija mill-Qrati ta' Malta, liema sentenzi saru definittivi u ma jistghux jigu mibdula.

Rat is-sentenza tal-Qorti tal-Magistrati (Malta) tad-29 t' Ottubru, 2020, fejn il-Qorti wara li rat l-artikoli 261 (b), (c) u (e), 263 (a), 267, 279 (g) [li ma jezistix], 279 (b), 280 (2), 334, 49, 50 u 289 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta sabet lil Kevin Tabone u lil Johan Pace:

Mhux hatja ta' l-ewwel u tat-tieni imputazzjonijiet dedotti kontrihom u illiberathom minn kull htija u piena dwarhom;

Astjenit milli tiehu konjizzjoni tat-talba tal-prosekuzzjoni dwar l-addebitu tar-recidiva stante li Johann Pace gie liberat mill-imputazzjonijiet l-ohra.

Rat ir-rikors tal-appellanti Avukat Ġenerali minnu ppreżentat fid-19 ta' Novembru, 2020, fejn talab lil din il-Qorti jogħġobha tirriforma s-sentenza appellata billi tvarja dik il-parti tas-sentenza fejn ma sabitx lill-appellat Kevin Tabone ħati tal-akkużi kif dedotti kontrih u minnflok issibu ħati tagħhom u tinflinġġi l-piena stabbilita skont il-liġi, filwaqt li tikkonfermaha fil-bqija.

Rat illi fit-tieni (02) jum ta' Novembru elfejn u għoxrin (2020) il-Kummissarju tal-Pulizija ntavola nota li kien bi ħsiebu jappella mis-sentenza fl-ismijiet premessi u sussegwentement fil-ħames (05) jum ta' Novembru elfejn u għoxrin (2020) l-esponent Avukat Ġenerali rċieva l-atti tal-kawża u ħassu aggravat b'tali sentenza in kwantu li l-ewwel Onorabbli Qorti għamlet enunċjazzjoni żbaljata tal-liġi fil-kunsiderazzjonijiet u konklużjonijiet tagħha u dana hekk kif ser jiġi spjegat;

Illi in linea preliminari u bla ekwivoku jingħad li dan l-appell jirrigwarda u jitratta l-kunsiderazzjoni li ħadet l-Onorabbli Qorti fir-rigward tal-istqarrijiet tal-imputati biex stabbiliet jekk tali stqarrijiet humiex ammissibbli jew le. Illi għalkemm l-ewwel Qorti bbażat ir-raġunament tagħha fid-dawl ta' ġurisprudenza reċenti mill-Qrati tagħna liema ġurisprudenza hija bbażata fuq insenjamenti mill-każistika tal-Qorti Ewropeja għall-Ħarsien tad-Drittijiet tal-Bniedem huwa evidenti mis-sentenza appellata li l-istess Qorti ma ħadet l-ebda deċiżjoni jekk filfatt tali stqarrijiet humiex ammissibbli jew le b'dana li xorta waħda ddeċidiet li *stante li ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet*

validi jew impellenti li setgħu jiġġustifikaw in-nuqqas tal-għoti lill-imputat tal-assistenza legali matul l-interrogazzjoni għajr għall-fatt li dan il-prinċipju ma kienx għadu ravviżat fil-liġi Maltija meta ġie interrogat, din il-Qorti tqis li għal din ir-raġuni oġġettiva, u sabiex żgur jiġi evitat li l-jeddijiet fundamentali tal-imputat jiġu b'xi mod ritenuti leżi minn din il-Qorti minħabba fl-użu tal-istqarrija tiegħu fil-ġudizzju tagħha, din il-Qorti qiegħda tiddeċiedi li tiskarta l-istess stqarrijiet u ma tqishomx bħala prova f'dawn il-proċeduri.

Illi fil-kunsiderazzjonijiet tagħha l-ewwel Qorti qalet li:-

Meta ġew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputat, il-liġi Maltija ma kinitx tipprovdi għad-dritt ta' assistenza legali matul l-interrogazzjoni fejn irid allura jiġi stabbilit jekk l-istqarrijiet in kwistjoni kienux konformi mal-interpretazzjoni mogħtija mill-Qorti Ewropea u dik Maltija tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għal Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta.

Meta l-imputati rrilaxxaw l-istqarrijiet taghhom, huwa kienu ingħataw id-dritt li jikkonsulta mal-avukat tal-għażla taghom, liema dritt infatti l-imputat Kevin Tabone kien uza ghal l-ewwel stqarrija u sussegwentement huwa ghazel li ma juzax dan id-dritt fit-tieni stqarrija. L-imputat Johan Pace ghazel li ma juzax id-dritt tieghu li jikkonsulta ma avukat ta' fiducja tieghu. Madankollu ma kienu ingħataw l-ebda dritt tal-preżenza tal-avukat taghhom matul l-interrogazzjoni, għas-sempliċi raġuni li din il-proċedura daħlet fis-seħħ fil-liġi tagħna permezz tal-Artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta u dan biss permezz tal-Att LI tas-sena 2016 li dahlet fis-sehh fit-28 ta' Novembru 2016. 29 Kwindi din il-liġi daħlet fis-seħħ wara li l-imputati ġew interrogati.

Illi in sostenn tal-kunsiderazzjonijiet tagħha saret referenza għal diversi lanjanzi kostituzzjoni li tqajjmu mad-dħul fis-seħħ ta' din il-liġi fejn ġiet attakkata l-validita' tal-istqarrija fejn għalkemm saret treferenza għal diversi kawżi l-Qorti naqset milli tagħmel referenza għall-kawża fl-ismijiet **Farrugia v. Malta** li ngħatat fl-erbgħa (04) ta' Ġunju tas-sena elfejn u dsatax (2019) fejn il-Qorti Ewropeja sabet li l-fatt li l-persuna ma kinitx ingħatat assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni u dan peress li kien hemm restrizzjoni sistematika dan fih innifsu ma jiksirx id-dritt ta' smigħ xieraq stante li s-sistema nostrana toffri garanziji ta' smigħ xieraq tul il-process kriminali li jinnewtralizzaw tali restrizzjoni fejn il-Qorti Ewropeja kellha l-opportunita' ukoll li teżamina r-riżultanzi f'**Beuze v. Belgium**.

Illi bir-rispett kollu lejn l-ewwel Qorti l-insenjament tal-Qorti Ewropeja evolva, hekk kif rrikonoxxiet l-istess Qorti, u dan meta kienet telqet minn **Salduz** fejn kienet osservat li systematic restrictions iwasslu għal leżjoni liema insenjament ġie adottat b'**Borg vs Malta** u sussegwentement kien hemm **Beuze vs Belgium** li ġie deċiż mill-appell (Grand Chamber) fejn il-Grand Chamber provdiet lista ta' kriterji ċari u t-testijet mhux eżawrenti li kellhom isiru tas-sistema sabiex wieħed jasal għad-deċiżjoni jekk hemmx leżjoni tad-dritt għas-smiegħ xieraq. Illi kien wara Beuze li ingħatat is-sentenza ta' **Farrugia vs Malta** li addottat it-test stabbilit f'Beuze u fejn il-Qorti Ewropeja osservat li l-fatt li kien hemm nuqqas sistematiku peress li fil-mument li ttieħdet l-istqarrija ta' Farrugia l-liġi ma kinitx tipprovdi għall-assistenza ta' avukat lanqas qabel ma ttieħdet l-istqarrija ma jwassalx għall-leżjoni u dan stante li s-sistema Maltija toffri l-garanziji u tgħaddi mit-test tal-*overall fairness* tal-proċeduri.

Illi ċertament b'**Farrugia v. Malta** għandna pronunzjament li jirreferi speċifikatament u b'mod espress għas-sistema applikabbli f'Malta u li għalhekk hemm ċertifikat ta' konformita' mal-garanziji ta' dritt ta' smigħ xieraq, maħruġ mill-Qorti Ewropeja. Illi f'dan ir-rigward, issir referenza wkoll għas-sentenza reċenti ta' **Roderick Castillo vs Avukat Generali u Kummissarju tal-Pulizija**, li rreferiet għaliha l-ewwel Qorti fis-sentenza appellata, fejn appuntu l-stess Qorti kkwotat is-segwenti ġie kkonfermat li meta issir ezami dwar l-ammissibilita ta' l-istqarrija ghandu ssir ukoll ezami tal-proceduri kollha hekk kif indikat fis-sentenza Beuze vs. Belgium. Illi appuntu dan l-umli appell qed isir abbażi tal-fatt li fl-umli fehma tal-esponent u b'kull rispett lejha l-ewwel Qorti naqset li tagħmel l-eżami tal-proċeduri kollha hekk kif indikat f'Beuze vs Belgium u kif ukoll ikkonfermat f'Farrugia vs Malta, b'relazzjoni mal-overall fairness tal-proċeduri.

Illi dwar il-vulnerabbilita' tal-imputati, li huwa wieħed mill-kriterji li jrid jiġi kkunsidrat, l-ewwel Qorti kienet *konvinta li l-imputati, speċjalment Johan Pace, kienu ben konxji jekk mhux mdorrija għall-proċeduri u prattiċi tal-pulizija.* Illi l-ewwel Qorti naqset milli tikkunsidra kriterji oħra hekk kif indikati f'**Beuz vs Belgium** inter alia jekk l-imputati kellhomx id-dritt iqajjmu lanjanza dwar l-istess stqarrija, liema lanjanza filfatt tqajjmet minn Kevin Tabone, jekk l-aappellati ngħatawx drittijiet oħra bħall-assistenza legali qabel l-istqarrija kif ukoll d-dritt tas-silenzju, jekk l-istqarrijiet ittieħdux b'mod legali jew sarux b'theddid, biżgħa jew wegħdiet, jekk l-assjem tal-

provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija, dwar il-portata tar-reati nfushom u kif u kemm jimpinġu fuq l-interess pubbliku u kriterji oħrajn li lkoll kemm huma jimpinġu fuq l-*overall fairness* tal-proċeduri.

Illi fil-każ odjern fil-mument li ttieħdu l-istqarrijiet ma kienx hemm restrizzjoni sistematika li persuna tkun assistita minn avukat dana għas-sempliċi fatt li l-imputati kellhom id-dritt li jitkellmu mal-avukat tal-għażla tagħhom qabel it-tehid tal-istqarrijiet mertu dan l-appell, fejn fil-każ ta' Kevin Tabone eżerċita dan id-dritt qabel ma ttieħdet stqarrija minnhom, lanqas ma jirriżulta li kien hemm raġunijiet impellenti biex id-dritt waqt l-istqarrijiet jiġi miċħud. Illi hekk kif qalet tajjeb l-ewwel Qorti l-unika raġuni li ma kienux assititi waqt l-istqarrijiet kienet *għajr għall-fatt li dan il-prinċipju ma kienx għadu ravviżat fil-liġi Maltija fiż-żmien meta ġie interrogat*, iżda kif appena ndikat fis-suespost l-Qorti waqfet hemm flok ma għaddiet biex tkompli teżaminha l-kumplament tal-kriterji li jridu jiġu wkoll eżaminati għall-fini tal-overall fairness test tal-proċeduri kollha.

Illi kif appena indikat l-ewwel Qorti ibbażat id-deċiżjoni tagħha li tiskarta l-istqarrijiet bħala prova peress li tali dritt kien għadu mhux fil-liġi tagħha u għax ma kienx hemm raġunijiet impellenti li jiġġustifika tali mpediment u naqset milli tikkonkludi u/jew tindika taħt liema kriterju l-istqarrijiet se mai kellhom jiġu skartati, bħal donnu ħaslet idejha biex żgur ma jkunx hemm problemi wara. Illi b'tali kunsiderazzjoni rrispettivament x'intqal mill-Qorti Ewropeja u kif evolva l-insenjament tagħha wara l-każ fl-ismijiet **Borg vs Malta** inter alia b'**Beuze vs Belgium** u b'**Farrugia vs Malta**, l-eżitu ta' tali kunsiderzzjoni qed jerġa jeħodna lura għall-insenjament ta' **Borg vs Malta.**

Illi l-esponent jisħaq li l-funzjoni tal-Qorti ta' kompetenza kriminali hija li tiddeċiedi l-kwistjonijiet li jinġiebu quddiemha anke billi tagħti d-dovut kunsiderazzjoni dwar dak li tipprovdi l-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni Ewropeja. Illi minkejja li tali Qorti ma tiddeċidix jekk seħħitx leżjoni madanakollu ma tistax tinterpreta l-liġi kriminali u tinjora kompletament l-kwistjonijiet ta' drittijiet fundamentali u l-pronunzjamenti mogħtija mill-Qorti Ewropeja u mill-Qrati nostrana meta tkun qegħdha tiddeċiedi kwistjoni li timpinġi fuq l-istess kif osservat l-ewwel Qorti.

Illi fir-rigward it-tlett stqarrijiet li ttieħdu, tnejn fil-konfront ta' Kevin Tabone u waħda fil-konfront ta' Johan Pace l-qorti kkonkludiet li *l-imputati ghazlu li jwiegebu ghad-domandi li sarulhom pertinenti ghall-kaz u jidhol f'certu dettal dwar l-allegat serqa u l-involviment taghhom u l-passi taghhom f'din il-allegazzjoni* liema kunsiderazzjoni hija żbaljata peress li fl-istqarriija tiegħu Johan Pace eżerċita d-dritt li ma jwieġeb għall-ebda domanda li saritlu tant illi fir-rigward tiegħu ma tqajmet l-ebda lanjanza dwar l-istqarrija tiegħu.

Illi di piu fis-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali tas-27 ta' Marzu 2020 fl-ismijiet **<u>Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello</u>** li trattat dan il-punt, il-Qorti kkonfermat is-sentenza tal-Prim'awla Qorti Ċivili fejn iddeċidiet illi *fiċ-ċirkostanzi tal-każ mhux ser ikun jirriżulta ebda leżjoni tad-dritt fundamentali tal-akkużat Martino Aiello għal smigħ xieraq kif sanċit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-libertajiet Fundamentali jekk isir użu fil-ġuri kontra tiegħu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014.*

Illi fil-każ ta' Kevin Tabone qabel ma rrilaxxa l-istqarrija tiegħu għalkemm għażel li jikkonsulta mal-avukat tal-għażla tiegħu kif ukoll ingħata d-dritt tas-silenzju u li dak li seta jintqal seta jinġieb bħala prova fil-konfront tiegħu kif ukoll ingħata karta bid-drittijiet tiegħu xorta waħda fl-istqarrija tiegħu għażel li jikkonferma li dak in-nhar tas-serqa kien ftiehem ma ċertu Johan li kien jaf li huwa mill-Belt u kien jafu għax bħalu kien dilettant tal-klieb fejn dak in-nhar tas-serqa kien ċempillu biex iġorrlu żewġ kaxxi u pjanċa fejn ikkonferma li filfatt kienu ltaqgħu għalkemm baqa' jinnega x-xjenza tiegħu tas-serqa. Illi fit-tieni stqarrija tiegħu għalkemm għażel li ma jikkonsultax mal-avukat tal-għażla tiegħu u għalkemm ingħata kemm id-dritt tas-silenzju kif ukoll l-karta bid-drittijiet tiegħu għal darb oħra ikkonferma l-ewwel stqarrija u baqa lejali lejha b'dana li baqa jinnega x-xjenza tiegħu tas-serqa.

Illi fl-umli opinjoni tal-esponent, fiċ-ċirkostanzi tal-każ odjern u tenut kont tal-imsemmija insenjament mogħtija riċentament mill-Qrati tagħna kif ukoll mill-Qorti Ewropeja, l-istqarrijiet mertu dan l-appell kellhom jiġu kkunsidrati bħala prova fil-konfront ta' Kevin Tabone bil-konferma li, apparti l-fatt ġja ppruvat li vann tiegħu kien fuq il-post, għandna l-konferma tiegħu stess li hu kien wieħed miż-żewġ persuni li x-xhud okulari Darren Micallef iddeskriva li kienu lebsin ħwejjeġ skuri u b'hood

ġo rashom fuq il-post fejn l-imsemmi fond derubat. Illi fl-istqarrija tiegħu l-appellat Kevin Tabone eskluda l-fatt li kien hemm terza persuna magħhom b'dana li qed jikkonferma wkoll li anke hu kien liebes l-hoodie meta mar fuq il-post de quo. Illi tenut kont dak indikat fis-suespost l-esponent appellant huwa tal-umli fehma li kemm il-darba tali stqarrijiet jiġu ammessi bħala prova l-eżitu tal-verdett fil-konfront ta' Kevin Tabone għandu jkun dak ta' ħtija.

Rat l-atti kollha tal-kawża.

Semgħet it-trattazzjoni tal-partijiet.

Ikkunsidrat,

Illi l- aggravju tal-Avukat Ġenerali huwa bbażat fuq l-istqarrijiet rilaxxati mill-appellat u ċioe' li l-ewwel Qorti kient żbljata meta iddeċidiet li ma tatix kashom u tinjorhom. Għaldaqstant din il-Qorti sejra tikkonsidra dan l-ewwel aggravju u tara jekk għandhiex tqis l-istqarrijijiet rilaxxati mill-appellat Kevin Tabone bħala inammissibli kif del resto għamlet l-ewwel Qorti.

Illi l-appellat irilaxxa żewġ stqarrijiet, waħda datata l-15 ta' Novembru, 2015 u tinsab esebita minn a fo. 80 sa fol. 82 tal-proċess; kif ukoll stqarrija oħra datata l-10 ta' Mejju, 2016 u li tinsab esebita minn fol. 83 sa fol. 85 tal- proċess. Fl- istqarrija, datata l-15 ta' Novembru, 2015 tirriżulta s-segwenti twissija:

> *"'M'intix obbligat li titkellem sakemm ma tkunx tixtieq li titkellem, imma dak li tgħid jista' jinġieb bi prova." Barra minn hekk qiegħed ukoll niġi mwissi li għandi dritt nikkonsulta mal-avukat tiegħi qabel ma niġi mitkellem mill-Pulizija liema dritt niddikjara illi tkellimt ma Dr Gianella Caruana Curran LL.D.'*

F'din l-istqarrija, fost mistoqsijiet oħra l-appellat ġie mistoqsi:

> *'Inti tikkonferma li tkellimt mal-avukat Gianella Caruana Curran qabel ma tirrispondi ghal xi domandi li ser nghamillek kif ukoll inghatajt karta bid-drittijiet tieghek?'*
>
> u wieġeb: 'iva'

Din l-istqarrija hija ffirmata mill-Ispettur Arthur Merċieċa u mill-Ispettur Sandra Żammit kif ukoll mill-appellat u taghlaq bis-segwenti dikjarazzjoni:

'Niddikjara li din l-istqarrija għamiltha jien volontarjament u ma ġietx imġiegħla b'theddid jedw biża', jew b'wegħediet jew bi twebbil ta' xi vantaġġi u wara li ġiet moqrija lili nagħżel li niffirma.'

L-**Ispettur Arthur Merċieċa** fix-xhieda tiegħu quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja datata l- 25 ta' Mejju, 2016 fost affarijiet oħra xehed li:-

'..Kevin Tabone meta kien gie mitkellem gewwa l-ufficju tieghi kien irrilaxxja stqarrija, liema stqarrija kien irrilaxxja fil-prezenza ta' l-Ispettur Sandra Zammit u li kien irrilaxxja wara li hu kien għazel li jikkonsulta ma l-avukat tal-fiducja tieghu u cioe' Dr Gianella Caruana Curran, qed neżebixxi l-istqarrija in kwistjoni'

L-Ispettur Sandra Żammit fix-xhieda tagħha nhar id-9 ta' Novembru, 2016 quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) ġiet mistoqsija:

'Spettur Arthur Merċieċa: ser inwaqfek sekonda waħda, qed tiġi murija stqarrija a fol. 80 et seq ta' l-proċess u mmarkata bħala Dok. AM6, x'tista' tgħidilna dwar din l-istqarrija?

Xhud: din l-istqarrija ta' Kevin Tabone ittieħdet nhar il-15 ta' Novcembru, 2015 gewwa l-ufficju ta' l-Ispettur Arthur Mercieca fic-CID fil-prezenza ta' l-Ispettur Mercieca u tiegħi. Qed nagħraf il-firem tiegħi, ta' l-Ispettur Mercieca u kif ukoll ta' Kevin Tabone li kien għażel li jiffirma l-istqarrija u wkoll li qabel ma ttieħditlu din l-istqarrija kienu ngħataw id-drittijiet tiegħu fejn hu kien għażel li jikkonsulta ma' l-Avukat tiegħu Dr. Gianella Caruana Curran.'

Mill-istqarrija datata l-10 ta' Mejju 2016, tirriżulta s-segwenti twissija:

"'M'intix obbligat li titkellem sakemm ma tkunx tixtieq li titkellem, imma dak li tgħid jista' jinġieb bi prova." Barra minn hekk qiegħed ukoll niġi mwissi li għandi dritt nikkonsulta mal-avukat tiegħi qabel ma niġi mitkellem mill-Pulizija liema drittniddikjara illi ma nhossx li hemm għalfejn."

F'din l-istqarrija, fost mistoqsijiet oħra l-akkużat ġie mistoqsi:

'Inti tikkonferma li għazilt li ma tkellimx avukat qabel ma tirrispondi ghal xi domandi li ser nghamillek kif ukoll inghatajt karta bid-drittijiet tieghek?'

u wieġeb *'iva nikkonferma'*

Din l-istqarrija hija ffirmata mill- Ispettur Arthur Merċieċa u minn PS 985 S. Pace kif ukoll mill-appellat u tagħlaq bl-istess dikjarazzjoni hekk kif ċitata fl-istqarrija tal- 15 ta' Novembru 2015.

L-appellat iffirma wkoll dikjarazzjoni ta' rinunzja għad-dritt tal-parir legali fejn stqarr li:

> *Wara li jiena Kevin Tabone id no 508375(M) gejt arrestat illum 10 ta' Mejju 2016 in konnesjoni ma serqa li sehhet gewwa l-Iklin, niddikjara illi gejt imwissi mill-ispettur A. Merciecali jiena ghandi l-jedd jekk nitlob li qabel ma ssirli xi nterrogazzjoni nithalla kemm jista' jkun malajr nikkonsulta privatament ma avukat jew prokuratur legali wicc imbwicc jew bit-telefon ghal mhux aktar minn siegha zmien.*
>
> *Qieghed niddikjara li qed nirrinunzja minn dan id-dritt.*

Din id-dikjarazzjoni kienet ġiet iffirmata mill-Ispettur Arthur Merċieċa, PS 985 S. Pace, PC 1166 L. Grasso u l-appellat. Kif jidher ċar fil-verbal datat l-14 ta' Diċembru 2016, a fol. 292 tal-atti proċesswali, id-difiża eżentat lill-prosekuzzjoni milli jressqu ix-xhieda ta' PS 985 S. Pace u PC 1166 L. Grasso.

L-**Ispettur Arthur Merċieċa** fix-xhieda tiegħu quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja datata l- 25 ta' Mejju, 2016 esebixxa l-istqarrijiet, kif ukoll d-dikjarazzjoni ta' rinunzja għad-dritt tal-parir legali fir-rigward tat-tieni stqarrija tal-appellat.

Din il-Qorti sejra tagħmel referenza għal uħud mis-sentenzi li indirizzaw kwistjonijiet rigwardanti l-ammissibilita' o meno ta' stqarrijiet rilaxxati mill-akkużat. Filwaqt illi s-sentenza ta' l-Ewwel Qorti tgħid illi l-istqarrijiet tal-akkużat ma għandhomx jifformaw parti mill-proċess u dan sabiex jiġi żgurat li l-appellat ma jiġix imċaħħad mid-drittijiet fundamentali tiegħu u dan *stante* l-fatt li l-prinċipju tal-assistenza legali matul l-interrogazzjoni ma kienx għadu ravviżat fil-liġi Maltija. Madankollu, l-appellant Avukat Ġenerali ma jaqbilx ma din id-deċiżjoni u jemmen illi l-istqarrijiet mertu ta'dawn il-proċeduri, għandhom ikunu ammissibli għar-raġunijiet li semma fl-appell tiegħu ndikati *supra.* Din il-Qorti tagħmilha ċara li per sfortuna **<u>l-ġurisprudenza dwar meta suspettat ma jkunx ingħata d-dritt tal-assistenza ta' Avukat waqt l-istqarrija għada konfliġġenti, dan inkluż numru ta' sentenzi li ngħatgħu riċentement.</u>**

Sentenza li għamlet impatt sinifikanti fuq il-ġurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **<u>Borġ v. Malta</u>**.[1] F'dik is-sentenza l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' konsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

'*56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).*

57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

<u>58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56).</u>

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the

[1] Deċiża fit-12 ta' Jannar, 2016 u reża finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56).

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.' (Emfazi u sottolinear miżjud minn din il-Qorti.)

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'**,[2] il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, l-intimati jargumentaw illi l-ilment tar-rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien ezerċita dan id-dritt, u illi s-sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn ghal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thalliex ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

l-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l-istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistent legali tieghu ma kienx prezenti ***waqt*** *it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per ezempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.*

[2] Deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil-presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz-zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan.

Fis-sentenza fl-ismijiet ***Panovits v. Cyprus*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation.* ***The lack of legal assistance <u>during an applicant's interrogation</u> would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."***

Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet ***<u>Dayanan v. Turkey</u>*** *deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir-rikors promour tar-rikorrent intqal is-segwenti:*

"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case- law, an accused person is entitled, ***<u>as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only while being questioned</u>*** *(for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions of detention.'*

Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' ***Salduz*** *b'mod illi l-interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl- ismijiet* ***Brusco v. France*** *deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konklużjoni tagħha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma thalliex ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:*

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet ***Navone and others v. Monaco*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l-interrogatorju, u*

ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun prezenti waqt l-interogazzjoni,[3] *kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq:*

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires: une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celleci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

(…)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diġa bdew jesprimu d-dubbji tagħhom rigward jekk, il-liġi, kif kienet dak iż-żmien, kienetx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegħ xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali deċiża fis-6 ta' Ottubru 2016 **fl-ismijiet Il-Pulizija (Spettur Jesmond J. Borġ) vs Jason Cortis** fejn intqal illi:

"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il-provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal-avukat waqt l-istess interrogatorju. *F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit-traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."*

*Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas-sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l**-arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l-interogazzjoni.** Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l-ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li*

[3] Bħas-sistema Maltija f'dak iż-żmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) vs Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'** deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Cvili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG).

jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita' li jkollu avukat prezenti waqt l- interogazzjoni.

M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni kien hemm ***restrizzjoni sistematika*** *li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiduċja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu avukat prezenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.*

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar-rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil- kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli, specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di piu' l-fatt illi r-rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l-effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

Din is-sentenza ġiet appellata l-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija. Il-Qorti Kostituzzjonali fid-deċiżjoni tagħha,[4] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet qieset li:

36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal- proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, la darba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'

Għar-raġunijiet suċitati il-Qorti Kostituzzjonali ddeċidiet sabiex ma jseħħx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar użu miż-żewġ stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proċeduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella'**[5] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, ġie kkunsidrat li:

'Riferibbilment ghall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellem lill-avukat ta` ghazla tieghu qabel irrilaxxja l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur koncernat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta

[4] Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG).
[5] Deċiża mill-Qorti Civili Prim' Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) nhar is-27 ta' Ġunju, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 104/16 JZM).

xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi:-

"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tieghu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tieghu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha lparir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet mieghu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).

Mill-istqarrija rriżulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it-twissija mogħtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tiegħu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29 :

"M: *Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?*

T: *Iva.*

M: *Tikkonferma li kellimt lil avukat tieghek Dr Sara Sultana u gejt moghti dokument bid-drittijiet kollha tieghek bil-lingwa taljana?*

T*: Iva.*

Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` ghazla tieghu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz-zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l- istqarrija.

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd ghal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju.

Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it-talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f hin minnhom xtaq li jghinna u f hin minnhom rega` talab biex jitkellem filfatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-uzu ta` l-istqarrija mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Din il-Qorti tqis li gall-kaz odjern ghandha tapplika l- gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt linterrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti[6] qieset li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurisdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni fil-mertu wara li jkun inghalaq il-gbir tal-provi, tenut kont tal- konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova ladarba rrizulta li waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t-tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil-process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

---

[6] Fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella' deċiża mill-Qorti Ċivili Prim'Awla (Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Ġunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)

Il-Qorti Kostituzzjonali[7] ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra dwar l-appell ippreżentat mill-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l- istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta' Malcolm Said,[8] il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu.

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xiehda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-każtal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konkluzjoni. Ifisser biss li l-każ tal- prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jinġieb fix-xejn jekk l-istqarrija titħalla fil-proċess u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Il-Qorti tagħmel referenza ukoll għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'**[9] fejn ġie kkunsidrat li:

'Illi t-tezi tar-rikorrenti hi semplici u lineari. Meta giet rilaxxata l-istqarrija dik il-persuna ma kellhiex id-dritt tal-prezenza ta' l-avukat. Il-konkluzjoni allura hi li tali stqarrija ghandha tkun inammissibli.

Illi t-tezi tal-Avukat Generali hi daqstant lineari. Ir-rikorrenti gie moghti d-dritt li jikkonsulta avukat ta' fiducja tieghu. Hu rrifjuta tali dritt, ma kkonsulta lil hadd u liberament u volontarjament irrilaxxa l-istqarrija hawn fuq imsemmija.

Illi din il-Qorti josserva li s-sentenza Borg v. Malta (hawn fuq citata) ma kinitx biss jitkellem fuq id-dritt li wiehed ikollu l-jedd li jikkonsulta ma avukat qabel tigi rilaxxat stqarrija. Dik is-

[7] Fil-kawża fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).
[8] 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deċiża fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).
[9] Sentenza preliminari mogħtija mill-Qorti Kriminali nhar id-9 ta' Mejju, 2017 (Att ta' Akkuża numru 13/2015).

sentenza tghid illi f'kull stadju ta' l-investigazzjoni l-persuna susspettata jew akkuzata jrid ikollha d-dritt ta' l-avukat. Kien ghalhekk li gie promulgat l-Att numru LI ta' l-2016.

Illi fil-fehma ta' din il-Qorti l-istess principji li gew applikati fis-sentenzi hawn fuq imsemmija ghandhom japplikaw f'dan il-kaz ukoll. Dan ifisser li anki jekk r-rikorrenti rrifjuta d-dritt li jikkonsulta avukat ma jfissirx li hu kien ser jirrifjuta l-prezenza ta' avukat fl-istess kamra ta' l-interrogatorju, tenut kont tal-fatt li l-artikolu fuq citat isemmi li l-avukat prezenti ghall-interrogatorju "...jippartecipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni...". Kif wiehed jista' japprezza din hi sitwazzjoni kompletament differenti. Logikament, ma tistax tipenalizza persuna li ghamel ghazla fuq parametri kompletament differenti minn dawk li huma in vigore llum.

Ghaldaqstant, ghal dawn ir-ragunijiet din il-Qorti tilqa l-eccezzjoni tar-rikorrenti. Tiddikjara l-istqarrija tad-19 ta' Ottubru, 2014 rilaxxat mir-rikorrenti bhala nammissibbli. Tali stqarrija ma tistax tigi prodotta waqt il-guri jew kopja taghha moghtija lill-gurati.'

Dik is-sentenza kienet giet appellata u l-Qorti tal-Appell Kriminali[10] ma kinitx ikkonfermat is-sentenza tal-Qorti Kriminali iżda kienet ikkunsidrat:

'19. Illi gjaldarba l-kwistjoni imqanqla la hija wahda frivola u lanqas vessatorja, din il-Qorti, wara li rat l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(3) tal- Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta, qed tibghat lil-Prim'Awla tal-Qorti Civili, l- kwistjoni dwar jekk bl-uzu fil-guri kontra l-akkuzat appellat Martino Aiello tal- istqarrija rilaxxjata minnu lill-pulizija fid-19 ta' Ottubru 2014 jigix lez id-dritt tal-istess Martino Aiello ghal smigh xieraq sancit bl-artikolu 39(1)(3) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6(1)(3) tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad- Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali.

20. Tiddiferixxi dan l-appell sine die sakemm tigi deciza definittivament il-kwistjoni fuq riferita.'

Sussegwentement, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali)[11] iddeċiediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-ċirkostanzi tal-każ mhux ser ikun jirriżulta ebda leżjoni tad-dritt fondamentali tal-akkużat Martino Aiello għal smigħ xieraq kif sanċit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir użu fil-ġuri kontra tiegħu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid- 19 ta' Ottubru, 2014. Il-Qorti f'dik is-sentenza fost kunsiderazzjonijiet oħra, qieset li:

[10] Deciza fit-9 ta' April, 2018 (Att ta' Akkuza Numru 13/2015).
[11] Fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello' fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF).

'Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti listqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.

Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.

Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' ***Paskal vs Ukraine****, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:*

"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."

L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt, meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l-akkużat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar l-istqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din il-ġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l-akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-

fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtentiċità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall-istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l-evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza ġiet appellata u l-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'**[12] caħdet l-appell u fost kunsiderazzjonijiet oħra qieset li:

'24. L-istqarrija ma ttieħditx bi ksur ta' xi dispozizzjoni ta' liġi u kien ċertament fl-interess pubbliku li każ dwar traffikar ta' drogi f'Malta, ikun investigat u jittieħdu proċeduri kriminali dwaru.

25. M'hemm l-ebda indizju li l-appellant ġie mġiegħel jagħmel dik l-istqarrija. Fl-ebda stadju m'allega xi theddid jew wegħda biex għamilha.

26. Fir-rigward ta' paragrafu (g) m'hemmx dubju li l-prosekuzzjoni trid li dik l- istqarrija tintuża bħala prova importanti tal-ġuri li għad irid isir, u dan b'riferenza għal dak li ġara f'Mejju u Ġunju, 2014 peress li fl-istqarrija Aiello ammetta li kien hemm darbtejn oħra f'dawk ix-xhur meta kien diġa` importa droga f'Malta. Fatt li saret riferenza espressa għalih fl-att tal-akkuża. Għalkemm il-ġuri għadu ma sarx, hu evidenti li dik l-ammissjoni f-listqarrija għandha importanza fil-proċess kriminali tant li saret riferenza għaliha fl-att ta-lakkuża.

27. Inoltre, dwar dan il-każ għad irid isir il-ġuri. Għalhekk huma l-ġurati li ser jiddeċiedu jekk l-appellant huwiex ħati tal-akkuzi li hemm kontrih. Madankollu, ser ikun l-imħallef li fl-indirizz li jrid jagħmel lill-ġurati ser jigbor ix-xiehda tax- xhieda u l-provi li jkunu marbutin magħhom, kif ukoll ifisser ix-xorta u l-elementi tar-reati rilevanti għall-każ. Hu l-imħallef li jagħmel "…. kull osservazzjoni oħra li tiswa biex triegi u turi lill-ġuri kif għandu jaqdi sewwa d-dmirijiet tiegħu" (Artikolu 465 tal-Kap. 9).

---

[12] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Marzu, 2020 (Rikors numru: 38/18 AF).

28. Li hu żgur hu li f'dan il-każ l-appellant ingħata l-opportunita' li jitkellem ma' avukat, bit-telefon jew wiċċ imb'wiċċ, iżda irrifjuta. B'dak il-mod l-appellant ċaħħad lilu nnifsu mill-opportunita' li jkollu parir ta' avukat sabiex jipprepara ruħu għall-interrogazzjoni u sabiex jingħata tagħrif dwar il-vantaġġi u żvantaġġi li jitkellem jew jagħżel is-silenzju waqt l-interrogazzjoni. Dan meta kien jaf li waqt l-interrogazzjoni ma kienx ser ikollu l-assitenza ta' avukat preżenti. Dan apparti li kien infurmat b'mod ċar bil-jedd li jibqa' sieket u ma jweġibx iżda xorta agħżel li jwieġeb liberament. Madankollu xorta agħżel li jwieġeb għad-domandi li sarulu.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri), f'sentenza li ngħatat riċentament, fl-ismijiet **'<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello</u>'**[13] il-Qorti qieset:

'12. Illi d-difiża madanakollu xorta waħda għadha qed tinsisti fuq l-eċċezzjoni minnha ventilata dwar l-inammissibilita' ta'l-istqarrija tal-akkużat billi tisħaq illi din il-Qorti ta' kompetenza penali trid tħares lejn il-kwistjoni taħt ottika differenti minn dik tal-Qorti Kostituzzjonali, ukoll għaliex fl-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri ma għandux jiġi rimess għal ġudizzju tal-ġurija popolari jekk il-kriterji mfassla fid-deċiżjoni Beuze vs il-Belġju deċiża mill-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma ġewx osservati. Jisħaq illi għalkemm l-appellat inqabad f'okkażjoni waħda in flagrante jdaħħal id-droga ġewwa Malta, madanakollu fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija huwa jammetti għal żewġ okkażjonijiet oħra ta'importazzjoni liema fatt allura joħroġ biss minn din l-istqarrija u minn ebda prova oħra. Fil-fehma tad-difiża hija din il-Qorti f'dan l-istadju tal-proċeduri li għandha tara jekk il-kriterji imfassal fid-deċiżjoni Beuze jirriżultaw u jekk humiex ser iwasslu sabiex jivvizjaw listqarrija rilaxxata mill-appellat.

13. Illi l-Qorti ma tistax taqbel ma din il-linja difenzjonali u dan għaliex kif diversi drabi affermat mill-qrati fir-rigward tal-prinċipju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-proċess penali, hija prassi adottata mill-ġurisprudenza illi prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni espressa tal-liġi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi għalkemm l-appellat jistieden lil din il-Qorti tqies l- ilment minnu ventilat mill-ottika tal-proċess ġudizzjarju penali u mhux minn dak ta' natura kostituzzjonali, madanakollu imbagħad ma jinvoka ebda regola tal-liġi penali li teskludi l-produċibilita' tal-istess stqarrija, iżda jisħaq unikament illi l-istqarrija hija nieqsa mill-valur probatorju tagħha għaliex meta interrogat huwa ma kellux avukat preżenti miegħu sabiex jassistieh u allura qiegħed issejjes din il-lanjanza fuq leżjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq, kwistjoni li issa ġiet

[13] Deciza fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza numru: 13/2015).

determinat finalment mill-Qorti Kostituzzjonali li sabet li ma kien hemm ebda leżjoni f'dan is-sens. (...)'

Fl-istess sentenza, fost kunsiderazzjonijiet oħra ġie meqjus li:

'*16. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet u billi d-difiża qed issejjes l-eċċezzjoni tagħha dwar l-inammissibilita' ta' l-istqarrija ta' l-akkużat mhux fuq xi regola penali tal- evidenza li teskludi dik il-prova, peress li l-istess stqarrija kienet konformi mal-liġi penali viġenti dak iż- żmien, iżda fuq l-allegata leżjoni potenzjali tal-jedd tiegħu għal smigħ xieraq taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jekk isir użu minn dik l- istqarrija fil-ġuri, u peress ukoll illi mill-pronunzjament tal-Qorti Kostituzzjonali tali leżjoni ma tirriżultax, f'dan l-istadju tal-proċeduri l-imsemmija prova m'għandhiex tiġi skartata billi mhuwiex nieqes il-valur probatorju tagħha ġaladarba ma hemm ebda regola li qed teskludi l-ammissjoni ta'l-istess.*'

Sentenza ta' ċertu importanza hija dik mogħtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza **'Bueze vs Belgium'**[14] *fejn għamlet emfazi fuq il-fatt li l-proċeduri iridu jiġu evalwati fl-intier tagħhom sabiex jiġi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq. F'dik is-sentenza ġie meqjus li:*

'*150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):*

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

[14] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Fl-istess sentenza ġie kkunsidrat li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer. 28

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by

the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various abovementioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Għalhekk skond din is-sentenza, ir-restrizzjoni għal aċċess għal Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm leżjoni tad-dritt għal smigħ xieraq iżda l-Qorti trid tqis ukoll l-'overall fairness' tal-proċeduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm leżjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar'**[15] wara li għamlet referenza għas-sentenza fl-ismijiet **'Philippe Bueze vs Belgium'**[16] qieset:

'*Illi ghalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt ghall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal-appellant kien hemm dritt, ghalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja taghha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi*

[15] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017).
[16] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10).

allura din il-Qorti fid-dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat taghha ma kienx prezenti filwaqt tal-interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm lezjoni tad-dritt taghha ghal smigh xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies ghalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkuzata ma kellhiex l-avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq issmigh xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra taghha.

Din il-Qorti ma ghandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma ghandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh lezjoni tad-dritt ta' smigh xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet moghtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il-qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti filkonfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

i. the existence of compelling reasons for the right to be witheld

ii. the overall fairness of the proceedings.

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il-proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l-Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill-pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal-provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il-kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) talKodici Kriminali jiddisponi hekk:

"Id-dritt tal-avukat li jippartecipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal-assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana lproviso ma jirriaffigura imkien fl-artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Din il-Qorti sejra tagħmel referenza għal *joint concurring opinion* tal-Imħalfin Yudkivska, Vučinić, Turković u Hüseynov għas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Beuze v. Belgium'</u>**[17] fejn fost affarijiet ohra ikkunsidraw li:

'22. *In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases.* ***<u>It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.</u>***

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-

[17] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).

by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**[18] il-Qorti Kostituzzjonali għamlet referenza għas-sentenza suċitata fl-ismijiet ' **Beuze vs Belgium'** u kkunsidrat li:

'*18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raġuni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet fil-każ ta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.*

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, izjed milli preċiżazzjoni tal-interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapovolġiment ta' dik il-ġurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex preċiżazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolġiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris- prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – sa fejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.'

F'dik il-kawża, l-akkużat kien irilaxxja l-istqarrija tiegħu fis- 7 ta' April, 2006 u għalhekk fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jikkonsultaw mal-avukat tagħhom, la qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u wisq aktar waqt l-interrogazzjoni. Fl-istess sentenza, il-Qorti qieset li kien hemm raġuni tajba għala l-attur ma tħalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex issir *controlled delivery* lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Il-Qorti kkunsidrat ukoll illi ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret

[18] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM).

fic-ċirkostanzi msemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali għalkemm issa jgħid li kien xurban u fis-sakra meta għamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet għal kundanna tal-attur iżda li l-attur ammetta l-ħtija. Din l-ammissjoni saret fil-preżenza tal-Avukat wara konsulta miegħu u quddiem Maġistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jieħodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur għal smigħ xieraq.

Din il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **'Stephen Pirotta v. L-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija'**[19] li fost affarijiet oħra kienet tirrigwarda l-fatt li l-akkużat ma ngħatax il-jedd li jkellem avukat qabel ma ttieħditlu l-istqarrija. Il-Qorti wara li qieset ġurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-Sezzjonijiet Magħquda (Grand Chamber), ikkunsidrat li:

> '14. *Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis-silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil-proċess, ma huwiex bizzejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").*'

Il-Qorti qieset li l-attur ma ġarrab ebda ksur tal-jedd tiegħu taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

> '23. *Fil-każ tal-lum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il- qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.*'

Fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farruġia vs. Malta'**,[20] ġie kkunsidrat li:

---

[19] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM).
[20] Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).

*'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, **Dayanan v. Turkey**, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and **Boz v. Turkey,** no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).*

*99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in **Ibrahim and Others**, **Simeonovi** and more recently in **Beuze**, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In Beuze, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.*

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the criminal

proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against self incrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, ***Schmid-Laffer v. Switzerland****, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.*

(iii) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-joint dissenting opinion tal-**Imħallfin Serghides u Pinto de Albuquerque** fejn fost kunsiderazzjonijiet oħra ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre- trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision". [21]

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination".[22]

14. Again, we cannot accept this argument. <u>The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).</u>

---

[21] § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata ħmistax (15) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).

[22] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sittax (16) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny.[23] *Otherwise, what is the point of having two stages!?'*

Ikkunsidrat;

B'referenza għall-ġurisprudenza indikata *supra,* din l-Onoabbli Qorti tinnota l-interprettazjoni differenti li tagħat il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fir-rigward tad-dritt tas-smiegħ xieraq. Fost id-diversi sentenzi, fejn il-Qorti evalwat jekk kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegħ xieraq, issir referenza għas-sentenzi suċitati fl-ismijiet '**Beuze vs Belgium'**[24] moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **'Farrugia vs. Malta'**.[25]

Fil-ġurisprudenza ndikata iktar il-fuq, ma jistax ma jiġix innutat li filwaqt li ċertu sentenzi jenfazizzaw l-inammisibilta ta' stqarrija, meta susspetat ma kienx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni, *stante* li difett bħal dan ma jistax jiġi sanat, sentenzi oħrajn jtennu illi sempliċiment għax susspettat ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tiegħu fil-ħin tal-interrogazzjoni ma għandux awtomatikament ifisser li l-istqarrija li hu jkun irilaxxa hija inammissibli u għaldaqstant tali proċeduri għandhom jiġu evalwati fit-totalita' tagħhom u jittieħed kont tal-*'overall fairness'* ta' l-istess proċeduri.

Din il-Qorti tinnota b' dispjaċir u tenfasizza li ċertament ma jistax jingħad li hemm ċertezza legali u ċioe' '*legal certainty*' dwar din il-kwisjtoni.

Il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza riċenti fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**[26] fejn ġie meqjus:

[23] § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sbatax (17) fil-joint dissenting opinion tas-sentenza ċitata).
[24] Deċiża mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10).
[25] Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju, 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13).
[26] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar 2021 (Att tal-Akkuża Numru: 7/2018).

'15. Illi l-pożizzjoni ta' dritt li tirregola it-teħid ta' stqarrijiet u dikjarazzjonijiet missuspettat taħt id-dritt penali nostran ra żviluppi sostanzjali fi snin reċenti. Illi fiż-żmien meta l-akkużat ġie arrestat u interrogat lura fil-bidu tas-sena 2010, huwa ma kellux il- jedd għall-ebda forma ta' assistenza legali la qabel u lanqas matul it-teħid tal-istqarrija. Illi kien seħħ bdil għal Kodiċi Kriminali permezz ta'l-Att III tal-2002 fejn il-leġislatur ħaseb sabiex "il-persuna li tkun arrestata u qed tinżamm taħt il-kustodja tal-Pulizija f'xi Għassa jew f'xi post ieħor ta' detenzjoni awtorizzata għandha, jekk hija hekk titlob, titħalla kemm jista' jkun malajr tikkonsulta privatament ma' avukat u prokuratur legali , wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal mhux aktar minn siegħa żmien. Kemm jista' jkun malajr qabel ma tibda tiġi interrogata, l-persuna taħt kustodja għandha titgħarraf mill-Pulizija bid-drittijiet li għandha taħt dan is-subartikolu." Madanakollu dan il-bdil ma ġiex fis-seħħ ħlief snin wara u ċioe' fl-10 ta' Frar 2010 u għalhekk xahar wara li l-akkużat rrilaxxa l-istqarrija tiegħu. Imbagħad finalment b' trasposizzjoni fil-liġi tagħna ta' dak imfassal fid-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt tal-aċċess għal avukat fi proċeduri kriminali u fi proċeduri tal-mandat ta' arrest Ewropew, is-suspettat ingħata il-jedd ikun assistit minn avukat filwaqt tal-interrogazzjoni tiegħu mill-pulizija.'

Madankollu, dan il-bdil seħħ fl-10 ta' Frar, 2010, xahar wara li l-akkużat irrilaxxa l-istqarrija. Minkejja l-fatt illi l-akkużat irrilaxxja din l-istqarrija mingħajr ma kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tiegħu, fost affarijiet oħra il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) pprovdiet li:

'19. Dan magħdud, allura l-Qorti hija tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti, ma jistax jingħad jekk il- kriterji indikati fil-kaz Beuze ġewx segwiti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarrġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ u dan fid-dawl tal-linji gwida ġodda tramandati mill-Qorti Ewropea. Dan għaliex skont l-imsemmija pronunzjamenti dan n-nuqqas ma jwassalx awtomatikament għal leżjoni tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kienux ġusti fil-konfront tal- akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti.'

<u>Il-Qorti fis-sentenza tagħha laqgħet l-appell ta' l-Avukat Ġenerali u rrevokat fejn il-Qorti kienet iddikjarat l-istqarrija tal-akkużat bħala inammissibbli u fejn kienet ordnat l-isfilz ta' l-istess u fejn kienet iddikjarat li kwalunkwe referenza fl-atti għal kontenut ta' tali</u>

stqarrija jew għal dak li l-akkużat qal lil pulizija waqt l-investigazzjoni bħala inammissibli u minflok iddikjarat l-istqarrija ammissibbli bħala prova. B'kuntrast għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Ahmed El Fadali Enan'**, li referenza saret għaliha preċedentament, din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet **'Graziella Attard v. Avukat Ġenerali'**.[27] F'din is-sentenza ta' l-aħħar**, il-kwistjoni ma kienitx titratta biss dwar stqarrija rilaxxata mingħajr l-assistenza legali iżda anke mingħajr l-opportunita' li tikkomunika ma' Avukat tal-fiducja tagħha qabel ma ttieħditilha l-istqarrija mill-pulizija**. Il-Qorti Kostituzzjonali pprovdiet illi:

*'persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet **Malcolm Said v. Avukat Ġenerali**,[28] illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.*

11. *Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Ġenerali billi tgħid illi, għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawża kontriha.'*

Fl-istess sentenza intqal li:

'18. *Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-proċess u wkoll fl-interess pubbliku, biex ma jiġrix l- proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.*

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

---

[27] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors maħluf numru: 83/2016 LSO).
[28] Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegħ il-paġna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata).

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi kif sejra turi din il-Qorti, jirriżulta li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) anke **f'sentenzi mogħtija fl-istess jum** waslu għal deċizjoni differenti rigwardanti l-ammissibilita' o meno tal-istqarrija rilaxxata fi żmien meta suspettati ma kellhomx dritt li jkunu assistiti minn Avukat waqt ir-rilaxx tal-istqarrija. Fis-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello'**,[29] il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) iddeċċidiet li:

> ***'23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aggravju sollevat mill-Avukat Ġenerali jistħoqqlu akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju ta'l-istqarrija rilaxxati mill-akkużat jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-liġi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-deċiżjoni Beuze hawn fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellat dejjem jibqa' id-dritt tiegħu li jitlob reviżjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tiegħu.'***

Din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi'**[30] fejn iż-żmien li fih ġew rilaxxati l-istqarrijiet tal-imputati, għalkemm dawn kellhom id-dritt limitat li jikkonsultaw mal-avukat tal-fiduċja tagħhom qabel l-interrogazzjoni, id-dritt li l-avukat tagħhom ikun preżenti waqt l-interrogazzjoni, ma kienx għadu provdut fil-Kodiċi Kriminali. Il-Qorti f'dan il-każ għamlet referenza għal għas-sentenza fl-ismijiet **Doyle v. Ireland**[31] u fejn il-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem irriteniet is-segwenti:

> ***' the applicant was allowed to be represented by a lawyer but his lawyer was not permitted in the police interview as a result of the relevant police practice applied at the time. The Court found no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention. It***

[29] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuża numru: 3/2018).
[30] Deċiża mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att tal-Akkuża numru: 1/2019)
[31] Deċiża mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fit-23 ta' Mejju, 2019 u reża finali fit-23 t' Awwissu, 2019 (Applikazzjoni numru: 51979/17).

considered that, notwithstanding the impugned restriction on the applicant's right of access to a lawyer during the police questioning, the overall fairness of the proceedings had not been irretrievably prejudiced. In particular, it laid emphasis on the following facts: the applicant had been able to consult his lawyer; he was not particularly vulnerable; he had been able to challenge the admissibility of evidence and to oppose its use; the circumstances of the case had been extensively considered by the domestic courts; the applicant's conviction had been supported by significant independent evidence; the trial judge had given proper instructions to the jury; sound public-interest considerations had justified prosecuting the applicant; and there had been important procedural safeguards, namely all police interviews had been recorded on video and made available to the judges and the jury and, while not physically present, the applicant's lawyer had the possibility, which he used, to interrupt the interview to further consult with his client.

429. In addition, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance: discussion of the case, organisation of the defence, collection of exculpatory evidence, preparation for 48 questioning, support for an accused in distress, and verification of the conditions of detention (Ibid., § 136)."

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **'Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf Josephine Wadi** il-Qorti wasslet għall-istess deċiżjoni tas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**.

Din il-Qorti temfasizza li nonostante l-fatt li l-leġislatur ma għamilx regola li teskludi l-ammissjoni ta' stqarrija rilaxxata fi żmien fejn suspettat ma kellux id-dritt li jkollu Avukat preżenti suspettat, tqis li wieħed ma jistax jistenna li l-leġislatur sejjer jindika ċ-ċirkostanzi kollha ta' meta prova ma għandhiex valur probatorju. Iżda d-deċiżjoni dwar jekk prova għandhiex valur probatorju għandha titħalla fid-diskrezzjoni tal-Qrati.

Din il-Qorti in oltre' tagħmilha ċara li ma taqbilx li stqarrija rilaxxata mingħajr ma persuna tkun ingħatat id-dritt li jkollha Avukat preżenti waqt it-tehid tal-istqarrija għandha tibqa' in atti, tiġi murija l-ġurati u li jkun fl-indirizz li l-Qorti tagħti direzzjoni lil ġurati dwar il-valur probatorju tagħha. Wieħed ma jistax jinsa' li meta si tratta ta' ġurati ta' fatt, ma jistax jingħad li bil-fatt li l-Imħallef ikun ta' direzzjoni sabiex l-istqarrija ma tingħatax valur probatorju sejjer jiġi assigurat li l-ġurati mhumiex se jkunu ġia influwenzati b'dak imniżżel fl-istqarrija li tkun a disposizzjoni tagħhom.

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[32] ikkonkludiet illi:

> '... *this Court cannot a priori expunge a statement of a suspect who has been given the right to consult a lawyer before being interrogated, but where his lawyer was not present at the time, solely on the premise that this could potentially infringe his right to a fair hearing. The Court cannot create a blanket evidentiary rule of criminal law declaring a piece of evidence obtained lawfully, inadmissible in criminal proceedings on the basis that this could violate accused's right to a fair trial, all the more so, as already pointed out, where some sort of legal assistance had been given. As the European Court has guided domestic courts in dealing with pre-trials statements, each case must be dealt with individually thus taking into account, on a case by case basis, whether by the fact that accused person did not have a lawyer present when releasing the statement, although such person had obtained legal advice or at least had been given the right to obtain that advice, this could result at a later stage, during the criminal proceedings instituted against him, as a breach of his right to a fair hearing thus vitiating an otherwise legally obtained piece of evidence.*

Minn naħa l-oħra fis-sentenza mogħtija ukoll riċenti mill-Qorti Kostituzzjonali **fl-istess jum** u ċioe' fl-istess data tas-sebgħa u għoxrin (27) ta' Jannar tas-sena elfejn u wieħed u għoxrin (2021) fl-ismijiet **'Morgan Onuorah v. L-Avukat tal-Istat'**[33] *ġie meqjus li:*

> '*25. Fl-aħħar aggravju r-rikorrent argumenta dwar ir-rimedji. Isostni li: "Illi jiġi rilevat illi jekk hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem minħabba kemm l-operat tal-Pulizija Investigattiva u kemm mill-Avukat Ġenerali, awtomatikament il-proċeduri sussegwenti fil-konfront tal- appellanti kienu monki u jilledu d-drittijiet fundamentali tal-bniedem peress li bdew u bbazati fuq ċirkostanzi leżivi għad-drittijiet fundamentali tal-bniedem. L-appellant jirrileva illi l-Qorti bħala Sede Kostituzzjonali għandha tiggarantixxi il-korrettezza tal-proċeduri meħuda u s-sentenza infushom fis-sens illi għandhom jiġu garantiti l-ħarsien ta' ċertu prinċipji proċedurali li huma indispensabbli għall-amministrazzjoni tajba tal- ġustizzja".*
>
> *26. Kif diġà` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil- presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir- reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l- istess insenjament.*

[32] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuża: 11/2017).
[33] Rikors numru: 176/2019 FDP.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l- assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura adversarial tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti ***Mehmet Zeki Celebi v. Turkey*** *(App. 27583/07) il-QEDB kompliet tisħaq:*

"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".

28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is-sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kiene difett proċedurali. Dan għalkemm bis-sentenza Ibrahim and Others v. the United Kingdom tat- 13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'overall fairness' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza Beuze v. Belgium tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il- prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu.'

Il-Qorti Kostituzzjonali fl-istess sentenza qieset li:

'30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil- kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tadDirettiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal- Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall- assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal- pulizija.

(...)'

Fis-sentenza ricenti fl-ismijiet **'The Police v. Alexander Hickey'**[34] ukoll mogħtija fis- 27 ta' Jannar, 2021 ġie kkunsidrat li:

'15. It is a fact that the appellant was, according to law, given the opportunity to consult a lawyer prior to interrogation. He actually did consult a lawyer and therefore could prepare for his questioning beforehand with his lawyer. However this is not enough to remedy the lack of legal assistance during police interrogation. Amongst other things there is no proof of whether the lawyer was given any information by the police with regards to the alleged crimes committed by the appellant and proof that they had against the suspect (appellant). Information that was essential to place the lawyer in a position to properly advise his client.

16. Therefore, since the criminal proceedings are still pending, it is premature for a court to declare that the accused's right for a fair hearing was breached as a consequence of the fact that the evidence includes two statements he made in the absence of a lawyer.

17. ***This notwithstanding, judgments of this court have already made it amply clear that statements given by a suspect while in police custody and in the absence of a lawyer, should not be used as evidence against him due to the risk that it may lead to a breach of the accused's right to a fair hearing. Judgments that are based on clear judgments delivered by the ECtHR throughout the years, which although one might not agree with, have given a clear direction to domestic courts as to the stand it will continue to take if other similar complaints are made to that court.***

18. In this particular case the self-incriminating statements in issue were probably the reason why the appellant filed an early guilty plea.

19. Since at the time of the interrogations the appellant was still seventeen years old, was a student, had a clean criminal record and never had any previous contact with the police, there is a solid argument to conclude that he was a vulnerable suspect. The appellant also referred to a report filed in the criminal proceedings by psychologist Bernard Caruana, an ex parte witness for the appellant. In the report it is stated that appellant:

i. Has certain symptoms of autism spectrum disorder;

ii.Has attention and emotional difficulties and felt that he was not accepted by others;

iii. Has difficulty to connect with others;

[34] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar 2021 (141/2019RGM).

iv.From a young age had been making use of drugs and alcohol;

20. It is a fact that the psychologist's report states, "While his low score on Vulnerability indicates that he perceives himself as capable of handling himself in difficult situations". However, that is appellant's own perception.

21. The court concludes that there is enough evidence to conclude that at the time of the police interrogations appellant could be classified as a vulnerable person. On the other hand it is a fact that throughout the interrogations appellant's mother was present, evidently for support and assistance since he was a minor. This notwithstanding her presence was certainly not a sufficient remedy for the lack of presence of a lawyer.

22. It is a fact that in this particular case the appellant:

i. Was interrogated by the police on the 2nd April 2012 and 3rd April 2012 and charged on the 8th June 2015;

ii. Filed a guilty plea on the 16th November 2015 and was assisted by a lawyer, and warned by the court on the consequences of such a guilty plea and given time to consider whether he should confirm such a plea;

iii. Proposed to the court, in agreement with the prosecution, a punishment of three years imprisonment and €7000 fine;

iv. Produced evidence with regards to the issue concerning punishment and during the sitting of the 2nd December 2016 declared that he had no further evidence;

v. Changed counsel, and it was only at that stage that he first complained with regards to the statements he gave to the police in the absence of a lawyer (sitting of the 6th July 2017). At that point of the criminal proceedings appellant had already declared 56 that he had no further evidence.

vi. Was always assisted by a lawyer during the court hearings and at no stage of the criminal proceedings did he contest the authenticity of the statements made while in police custody;

23. It also seems that the interrogations were not recorded. Therefore it is not possible for the court to know exactly what went on in the interrogation room. On the other hand at no point did appellant allege that irregularities took place during the interrogations and that he was pressured to self-incriminate himself. Neither did he allege that he falsely self-incriminated himself.

24. This notwithstanding on consideration of the judgments delivered by the ECHR, <u>the court is of the opinion that there can be no guarantee that the procedural shortcoming that occurred during the police interrogations can be remedied during the criminal proceedings per se. This</u>

*especially when one considers that the appellant probably registered a guilty plea on the basis that he made two self incriminating statements while in police custody in the absence of a lawyer. In the recent judgment **Mehmet Zeki Celebi v Turkey** (no. 27582/07) decided on the 28 January 2020, the ECtHR stated:*

"57..... The Court also reiterates that it is only in very exceptional circumstances that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer".

25. There is no doubt that had the appellant been assisted by a lawyer during interrogation, he might have been advised to remain silent or not to answer all self-incriminating questions.

Il-Qorti Kostituzzjonali f'dik is-sentenza kkonkludiet li:

'1. The answer to the first question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is:

i.It is premature to declare that the issue of the contested two statements by the appellant in the absence of legal counsel, constitutes a breach of Article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.

ii.It is likely that appellant's rights would be breached should the two statements (dated 2nd and 3rd April 2012) be used as evidence, and therefore it is recommended that the two statements are removed.

2. The answer to the second question of the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature is that a judgment based on applicant's guilty plea filed during the sitting of the 15th November 2015, would likely constitute a breach of article 6(1) and (3) of the Convention and Article 39 of the Constitution.

3. Since the appellant made his complaint after the criminal proceedings had been adjourned for final submissions and in view of what has been decided in this judgment, both parties to the criminal proceedings are to be placed in the same position they were prior to appellant's guilty plea filed during the sitting of the 16th November 2015.

4. All judicial costs are to be shared between the parties as to 1/4 at the charge of the appellant and 3/4 at the charge of the respondent. A copy of this judgment is to be inserted in the file of the case The Police v. Alexander Hickey (485/2014). The Registrar is also to ensure that the court file of the criminal case is sent back to the Court of Magistrates (Malta) as a Court of Criminal Judicature.'

Għaldaqstant din il-Qorti irrakomandat **<u>li ma għandux isir użu mill-istqarrijiet rilaxxati mill-akkużat *nonostante* l-fatt li dawn kienu anke ġew ġuramentati u kienet anke ġiet reġistrata ammissjoni.</u>**

Il-Prim Awla tal-Qorti Ċivili Sede Kostituzzjonali fi-sentenza bl-ismijiet **<u>'Clive Dimech vs Avukat Ġenerali'</u>**[35] tenniet is-segwenti:

> *'Illi l-Qorti sejra tibda biex titratta t-tieni eċċezzjoni tal-intimat għaliex jekk din tintlaqa' ma jkunx hemm ħtieġa li tezamina l-eċċezzjonijiet l-oħrajn. Huwa skontat li m'hemm l-ebda jedd fundamentali taħt Art. 39 tal-Kostituzzjoni jew taħt Art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja għall-assistenza t'avukat waqt l-interrogazzjoni bħala tali. Hemm jedd fundamentali għal smiegħ xieraq. Biex jiġi stabbilit ksur ta' dan il-jedd, irid jiġi ezaminat il-proċess – f'dan il-kaz proċess kriminali – fit-totalita` tiegħu u mhux jiġi maqsum biex issir enfasi fuq xi episodju partikolari[36]. F'dan il- kaz il-proċeduri għadhom fil-bidu tagħhom u għalhekk mhux possibbli f'dan l- istadju li l-Qorti tbassar kif sejjer ikun l-iter proċesswali sħiħ. Dan ma jfissirx li element proċedurali partikolari ma jistax minnu nnifsu ikun tant deċiżiv li l- korrettezza tal-proċess ma tkunx tista' tiġi ddeterminata qabel[37]. Imma f'dan il-kazil-Qorti ma tista' ssib l-ebda ċirkostanza bħal din. Ir-rikorrent ġie avzat, skont id- disposizzjonijiet tal-liġi kif kienet dak iz-zmien, bid-dritt li jikkonsulta avukat qabel l-interrogazzjoni. Huwa rrinunzja għal dan id-dritt. Huwa minnu li waqt l- interrogazzjoni ma kienx assistit minn avukat u ma ġiex infurmat li għandu dritt bħal dan. B'danakollu ġie mwissi li kellu d-dritt li ma jweġibx għad-domandi u fil-fatt ir-rikorrent ma wieġeb għall-ebda domanda li saritlu. Għalhekk ma jirrizultax – dejjem f'dan l-istadju - li r-rikorrent sofra xi nuqqas ta' smiegħ xieraq. Ma ressaq l- ebda prova li bis-silenzju tiegħu seta' nkrimina ruħu;'*

Sussegwentament, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **<u>'Clive Dimech v. Avukat Generali'</u>**[38] datata is-27 ta' Jannar, 2021 ipprovdiet illi peress li l-akkużat ma wieġeb għall-ebda domanda waqt l-interrogazzjoni, din ma kienitx ser tkun ta' preġudizzju għall-

---

[35] Deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) fl-14 ta' Lulju, 2020 (Rikors numru: 175/19 GM).
[36] Ara fost l-oħrajn Il-Pulizija v Dr Melvyn Mifsud 26.04.2013 u l-ġurisprudenza ċċitata; Ronald Agius vs Avukat Generali 30.11.2001 Qorti Kostituzzjonali (Din ir-referenza tinsab fl-ewwel (1) nota ta' qiegħ il-paġna tas-sentenza ċitata).
[37] Noel Arrigo v Malta 10.05.2005 Qorti Ewropeja għad-Drittijiet tal-Bniedem (Din ir-referenza tinsab fit-tieni (2) nota ta' qiegħ il-paġna tas-sentenza ċitata).
[38] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Rikors numru: 175/2019 GM).

istess akkużat. Minkejja dan, din il-Qorti xorta waħda enfasizzat li jkun floku li fil-proċeduri kriminali ma jsirx użu mill-istqarrija bħala prova.[39]

L-akkużat, Clive Dimech, għażel li ma jweġibx għal mistoqsijiet magħmula lilu u għaldaqstant l-istqarrija ma kienitx waħda nkriminanti. Madankollu, il-Qorti xorta waħda pprovdiet illi din m'għandiex tintuża bħala prova u għal din ir-raġuni din is-sentenza hi ta' sinifikat.

Sal-lum il-ġurnata, għadu mhux stabbilit b'ċertezza jekk ikunx hemm ksur ta' dritt tas-smigħ xieraq meta akkużat matul l-istqarrija tiegħu ma jkunx akkumpanjat mill-avukat tal-fiduċja tiegħu meta l-liġi dak iż-żmien ma kienitx tipprovdi għal dan id-dritt u għaldaqstant din l-istqarrija għandiex tiġi sfilzata o meno. Din il-Qorti ma għandhiex il-kompetenza li tqis jekk hemmx possibilita' ta' ksur tad-dritt ta' smiegħ xieraq, iżda għandha tqis biss jekk l-istqarrija hiex inammissibli jew le.

Ikkunsidrat ulterjorament;

Illi bis-saħħa tat-trasposizzjoni tad-'Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali u fi proċedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tiġi infurmata parti terza dwar iċ-ċaħda tal-liberta u d-dritt għal komunikazzjoni ma partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul iċ-ċaħda tal- liberta' fil-Liġi ta' Malta, li seħħet wara li l-akkużat irrilaxxa l-istqarrija tiegħu, kien hemm tibdil sostanzjali f'dak li d-dritt ta' aċċess għal Avukat fi proċeduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

'Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali

1. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin u b'mod li l-persuni konċernati jkunu jistgħu jeżerċitaw d-drittijiet tagħhom ta' difiża b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom aċċess għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed. Fi kwalunkwe każ, il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li ġejjin:

[39] Ara fost oħrajn Christopher Bartolo v. Avukat Ġenerali et 5-10-2018 u Il-Pulizija vs Aldo Pistella 14.12.2018.

(a) qabel ma jiġu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew ġudizzjarja;

(b) mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;

(c) mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà;

(d) fejn ġew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, fi żmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:

(a) L-Istati Membri għandhom jiżguraw li persuna suspettata jew akkużata jkollha ddritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(b) L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv meta hija tiġi interrogata. Tali parteċipazzjoni għandha tkun konformi mal-proċeduri taħt il-liġi nazzjonali, dment li tali proċeduri ma jippreġudikawx leżerċizzju effettiv u l-essenza tad-dritt konċernat. Fejn avukat jipparteċipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali parteċipazzjoni għandu jiġi rreġistrat bl-użu tal-proċedura ta' reġistrar f'konformità mal-liġi tal-Istat Membru konċernat;

(c) għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għallavvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin, fejn dawk l-atti huma previsti fil-liġi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkużata hija meħtieġa jew permessa li tattendi l-att konċernat:

(i) ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l-informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat. Minkejja d-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali dwar il-preżenza obbligatorja ta' avukat, lIstati Membri għandhom jagħmlu l- arranġamenti meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jinċaħdu mil-libertàtagħhom ikunu f'pożizzjoni li jeżerċitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformitàmal-Artikolu 9.

5. Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn iddistanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi żgurat id-dritt ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed wara li persuna tkun inċaħdet mil-libertàtagħha.

6. F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad-drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iġġustifikat fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, abbażi ta' waħda mir-raġunijiet konvinċenti li ġejjin:

(a) fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, illibertàjew l-integritàfiżika ta' persuna;

(b) fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jiġu evitati li l-proċedimenti kriminali jiġu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Preżentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta kif miżjud b'Att LI tal-2016 jipprovdu s-segwenti:

'(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv.

(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill-mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:

(a) qabel ma tkun interrogata mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir-rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;

(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);

(ċ) mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;

(d) meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.'

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Liġijiet ta' Malta imbgħad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill-persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l-interrogazzjoni;

(b) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja;

(ċ) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl-interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il-paragrafu (d):

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l- interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l-proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bilmiktub li tkun saret wara l-konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:

(i) ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta' identifikazzjoni; lega

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt. (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti).

Il-liġi li akkużat għandu dritt ikun akkumpanjat minn l-avukat tiegħu waqt l-interrogazzjoni daħlet fis-seħħ wara li l-appellat Tabone ġie nterrogat mill-pulizija. L-Ewwel Qorti fis-sentenza tagħha, wara li semgħet il-partijiet jitrattaw u t-talba tad-difiża sabiex l-istqarrijiet tal-akkużat jiġu kkunsidrati bħala inammissibli, sabiex jiġi żgur evitat li l-jeddijiet fundamentali tal-appellat jiġu miksura minħabba l-użu tal-istqarrijiet, skartat l-istess stqarrijiet. Min-naħa l-oħra, l-Avukat Ġenerali, fir-rikors t' appell tiegħu sostna illi dawn ma kellhomx jiġu skartati u kellhom jiġu kkunsidrati bħala prova.

<u>**Din il-Qorti tagħmilha ċara li l-akkużat ingħata d-drittijiet li kienu viġenti fiż-żmien meta ttieħdet l-istqarrija fejn għalhekk ma kellux dritt li jkollu Avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija iżda kellu dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-rilaxx tal-istqarrija u għalhekk l-istqarrijiet rilaxxati mill-akkużat mhumiex bi ksur tal-liġi li kienet *in vigore* dak iż-żmien li l-istqarrija ġiet rilaxxata.**</u>

Kif diġa ġie ritenut, mhux kompitu ta'din il-Qorti biex tara jekk kienx hemm xi ksur tad-dritt tas-smiegħ xieraq, iżda biss jekk tali stqarrijiet għandhomx jiġu kkunsidrati bħala inammissibli jew le. L-akkużat ma ressaqx allegazzjonijiet ta' vulnerabilita' u lanqas ma ressaq allegazzjonijiet fosthom dwar il-mod ta' kif giet rilaxxata l-istqarrija, kienx hemm xi biża jew vjolenza.

Kif gia ġie enfasizzat sal-lum il-ġurnata, l-Qrati għadhom jieħdu direzzjonijiet kunfliġġenti, stat li qiegħed iwassal għal inċertezza. Il-Qrati f'xi waqtiet qegħdin iqisu li l-istqarrija ma għandhiex titħalla fil-proċess, filwaqt li f'xi waqtiet il-Qrati qegħdin iqisu li l-Qorti ma tistax *a priori* tqis li stqarrija rilaxxata mingħajr ma persuna kellha dritt li jkollha Avukat preżenti bħala prova inammissibbli mingħajr ma jkun hemm provvediment fil-liġi li jeskludi tali prova. <u>Din il-Qorti tenfasizza li jeħtieġ li jkun hemm direzzjoni ċara inkluż linji gwidi sabiex din is-sitwazzjoni tiġi rimedjata.</u>

Dwar il-kunċett ta' ċertezza legali li huwa ta' importanza kbira għas-Saltna ta' Dritt f'pajjiż demokratiku, il-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **il-Pulzija vs Alfred Camilleri**[40] tat importanza għal dan il-kunċett u spjegat it-tifsira tiegħu meta stqarret:-

"Filwaqt li huma minnu lil-Qrati nostrana m'humiex marbuta bil-ligi tal-precedent, huma jutilizzaw il-principju auctoritas rerum similiter judicatarum sabiex tigi kreata certezza legali u dan hafna aktar determinant fil-kamp kriminali. Huwa minnu wkoll li c-certezza taddritt tista tkun flessibbli fis-sens illi l-Qrati jistghu f'xi hin jaghtu interprettazjonijiet godda. Izda, l-Qorti Ewropeja kellha diversi okkazzjonijeit sabiex tanalizza l-elementi li jistghu iwasslu ghal-lezjoni kif qieghed jigi sotttomess l-esponent. F'dan is-sens issir referenza ghassentenza fl-ismijiet ***Beian vs Romania*** *(Applikazzjoni nru. 30658/05) decided on the 6th December 2007 whereby this Court stated: "*

37. Admittedly, divergences in case-law are an inherent consequence of any judicial system which is based on a network of trial and appeal courts with authority over the area of their territorial jurisdiction. However, the role of a supreme court is precisely to resolve such conflicts (see Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 59, ECHR 1999-VII).

"38. In the instant case it is clear that the HCCJ was the source of the profound and lasting divergences complained of by the applicant. "

39. The practice which developed within the country's highest judicial authority is in itself contrary to the principle of legal certainty, a principle which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the basic elements of the rule of law (see, mutatis mutandis, Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 56, ECHR 2000-III). Instead of fulfilling its task of establishing the interpretation to be followed, the HCCJ itself became a source of legal uncertainty, thereby undermining public confidence in the judicial system (see, mutatis mutandis, Sovtransavto Holding v. Ukraine, no. 48553/99, § 97, ECHR 2002-VII, and Păduraru, cited above, § 98; see also, by contrast, Pérez Arias v. Spain, no. 32978/03, § 27, 28 June 2007)." (enfasi tal-esponent).

"Ghar-rigward tal-principji stabbiliti mill-istess Qorti, issir referenza wkoll ghas-sentenza fl-ismijiet ***Albu u Ohrajn vs Romania*** *moghtija fl-10 ta' Mejju 2012, fejn a para 34 insibu ssegwenti:*

"(iii) The criteria that guide the Court's assessment of the conditions in which conflicting decisions of different domestic courts ruling at last instance are in breach of the fair trial requirement enshrined in Article 6 § 1 of the Convention consist in establishing whether

[40] Deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fl-14 ta' Diċembru, 2018 (Rkors numru: 21/2015AF).

"profound and long-standing differences" exist in the case-law of the domestic courts, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect (see Iordan Iordanov and Others, cited above, §§ 49-50; see also Beian (no. 1), cited above, §§ 34-40; Ştefan and Ştef v. Romania, nos. 24428/03 and 26977/03, §§ 33-36, 27 January 2009; Schwarzkopf and Taussik, cited above, 2 December 2008; Tudor Tudor, cited above, § 31; and Ştefănică and Others, cited above, § 36);

"(iv) The Court's assessment has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the Convention and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (see, amongst other authorities, Beian (no. 1), cited above, § 39; Iordan Iordanov and Others, cited above, § 47; and Ştefănică and Others, cited above, § 31);

"(v) The principle of legal certainty, guarantees, inter alia, a certain stability in legal situations and contributes to public confidence in the courts. The persistence of conflicting court decisions, on the other hand, can create a state of legal uncertainty likely to reduce public confidence in the judicial system, whereas such confidence is clearly one of the essential components of a State based on the rule of law (see Paduraru v. Romania, § 98, no. 67 63252/00, ECHR 2005-XII (extracts); Vinčić and Others v. Serbia, nos. 44698/06 and others, § 56, 1 December 2009; and Ştefănică and Others, cited above, § 38);

Hija s-sottomissjoni ta' din l-Onorabbli Qorti li minħabba fis-sentenzi hawn fuq ċitati, jirriżulta kjarament diverġenzi assoluti fl-interprettazjonijiet mogħtija mill-istess Qrati nostrana u ċioé l-Qorti Kostituzzjonali u l-Qorti tal-Appelli Kriminali (sede Superjuri), li, fin-nuqqas ta' Qorti ta' Kassazjoni, il-Qorti Kostituzzjonali għandha hi d-dmir li tneħħi kull incertezza u ċertament mhux tkun tikkreja hi tal-istess.

Ikkunsidrat,

Din il-Qorti iżda tikkonsidra li in vista tal-fatt li l-akkużat, f'waħda mill-istqarrijiet tiegħu, kien għazel li jikkonsulta ma' Avukat qabel it-teħid tal-istqarrija, kienet tapplika r-regola tal-inferenza li jfisser li l-akkużat setgħa għazel biex isemmi xi fatti fl-istqarrija tieghu abbażi tal-fatt li setgħet tiġi applikata r-regola ta' inferenza jekk matul il-proċess iressaq xi difiża li tkun ibbażata fuq xi fatt li ma jkunx semma matul l-interrogazzjoni. Ir-regola ta' inferenza f'dan ir-rigward ma għadhiex tezisti fil-liġi ta' Malta u għalhekk illum il-ġurnata irrispettivament ta' jekk suspettat jagħżilx li jikkonsulta ma' Avukat jew le, għandu d-dritt li jibqa' sieket u ma tiġix applikata r-regola ta' inferenza jekk matul il-proċeduri kriminali isemmi xi ħaġa li ma semmiex matul l-istqarrija. Il-fatt iżda li din ir-regola ma għadhiex applikabbli, ma jfissirx li

l-akkuzat kieku fiż-żmien li ttieħdet l-istqarrija ma kinitx tapplika r-regola tal-inferenza kien xorta waħda jagħżel li jirrispondi għad-domandi u jagħti dik l-informazzjoni mogħtija fl-istqarrija tiegħu.

Din il-Qorti terġa temfasizza li jeħtieġ li jiġi salvagwardat il-prinċipju ta' 'legal certainty'. Wisq qiegħed jiġri li sentenzi li anke jingħatgħu fl-istess jum, kif din il-Qorti għamlet referenza għalihom f'din is-sentenza, qegħdin jagħtu direzzjoni konfliġġenti, tant li l-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) provdiet direzzjoni differenti minn dik moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-istess jum dwar din il-kwistjoni u dan nhar is-27 ta' Jannar, 2021.

Kif meqjus fis-sentenza mogħtija mill-Qorti Kriminali fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs Lamin Samura Seguba'**[41]

> *'12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution;*
>
> *13. Indeed the rules as provided in Directive 13/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance;*
>
> *14. The Court therefore upholds the first plea raised by the accused and orders that the statement of the accused given on the 7 of December 2014 and exhibited as Doc PG3 at folio 17 et seq of*

[41] Deċiża mill-Qorti Kriminali fil-11 ta' Ġunju, 2020 (Att ta' Akkuza numru: 11/2017).

the records be expunged and that no reference can be made by any witness of the prosecution to any verbal or written declaration made by the accused from the moment of his arrest;'

Sussegwentement il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet **'The Republic of Malta vs. Lamin Samura Seguba'**[42] qieset li:

'10. In its reasoning the First Court laments the lack of legal certainty which the domestic courts have had to face in decisions regarding the probative value of pre- trial statements where the suspect did not have a lawyer present during his interrogation, and this in line with current legislation which saw the transposition into Maltese law of Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council dated 22 October 2013, and this by means of Act LI of 2016. This Court concurs with the objections put forward by the First Court to the ever-evolving situation regarding the legal validity of pre-trial statements obtained without a lawyer's assistance. Indeed, both our jurisprudence and that of the European Court present differing and often contradictory dicta on the matter. And it is precisely this legal uncertainty that led the First Court to uphold accused's preliminary plea regarding the inadmissibility of his pre-trial statements as evidence in the criminal proceedings brought against him. The Court thus states in its judgment:

12. The Farrugia v. Malta case essentially states that not all statements given by suspects in the pre-trial proceedings in the absence of legal assistance should be expunged from the records. The court needs to follow a number of criteria before deciding on such a request among which whether the accused was a vulnerable person, the age of the accused and whether that statement was the only evidence adduced. This Court now finds itself in a situation where it could have acceded to a request or a plea such as the present and must now decide in an opposite manner the next day even where there results "a systematic breach of pre-trial proceedings". Legal uncertainty for an accused may potentially be conducive to a breach of a fair hearing. It is the opinion of this Court that there needs to be a strong degree of certainty in such circumstances and not to hold a trial within a trial to examine whether a statement, for instance, is the only evidence produced by the prosecution.

13. Indeed the rules as provided in Directive 2013/48 cited above should be the yardstick to which all pre-trial proceedings should be subjected without making any difference with regard to the vulnerability or otherwise of the suspects, their age and other criteria. In the case at hand, the accused was offered legal assistance consisting of a maximum one hour colloquial with a lawyer or legal procurator and subject to the right of inference if he does take up such offer. This

[42] Deċiżа mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Jannar, 2021 (Att ta' Akkuza: 11/2017).

Court is not aware of what made the accused decide to not take up that offer. Perhaps he decided that it would have been useless to talk to a lawyer for one hour over the phone or face to face and not having the lawyer by his side during the interrogation proper and this is precisely another reason why certainty of rules and rights is of utmost importance.

11. This Court however cannot accept the line of reasoning of the First Court, as it is its duty to lay down rules where the law fails to do so to provide that legal certainty which every accused person has a right to. This does not necessarily amount to the removal from the records of the case of all pre-trial statements, all the more where the said statements were released according to law.

12. The regulatory principle as to the admissibility of evidence in criminal proceedings presupposes the existence of an express provision of law which regulates the admission of such evidence in a court of law. Evidence is consequently deemed to be inadmissible only if the law precludes its production.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) għalhekk laqgħet l-appell tal-Avukat Ġenerali u rrevokat fejn l-Ewwel Qorti kienet laqgħet l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-akkużat u għalhekk il-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri) caħdet l-eċċezzjonijiet preliminari kollha.

Ikkunsidrat,

Illi għal darba oħra din il-Qorti qed tenfasizza illi m'għandiex kompitu tiddeċidi kienx hemm ksur tad-dritt tas-smiegħ xieraq, madankollu għandha kompitu li tiddeċidi fuq l-ammisibilta' o meno tal-istqarrijiet tal-appellat u dan anke meta wieħed jieħu in konsiderazzjoni l-*overall fairness* tal-proċeduri.

B'referenza għal punti elenkati f'**Beuze** aktar il-fuq, fost oħrajn, jirriżulta illi l-appellat kien maġġorenni u ma jirriżultax mill-atti proċesswali illi kien f'xi stat ta' saħħa jew li kellu xi ħaġa oħra fejn allura kellu jkun ikkunsidrat bħala vurnerabbli. Ma jirriżultax illi ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdu l-istqarrijiet kienu intimidanti u l-istess stqarrijiet ingħataw volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih.

Fl-ewwel stqarrija kien aċċetta li jkun assistit minn avukat qabel l-interrogazzjoni u dan *stante* li kien ikkonsulta ma Dr Gianella Caruana Curran. Madankollu, sussegwentament u ċioe' fit-tieni stqarrija li hu rrilaxxa lill-pulizija, hu rrifjuta li jkun assistit minn avukat qabel l-interrogazzjoni u dan jista' jkun għax ħass li kien ser ikun inutli li jkellem avukat għal siegħa wiċċ imbwiċċ jew fuq it-telefon, imbgħad l-istess avukat ma jkunx jista' jkun preżenti għall-

interrogazzjoni. Din hija raġuni oħra għaliex iċ-ċertezza legali, fir-rigward ta' regoli u drittijiet hija ta' mportanza kbira. Irid jiġi enfasizzat illi meta l-appellat irilaxxa dawn l-istqarrijiet, il-liġi tagħna ma kinietx tipprovdi għad-dritt ta' l-assistenza legali waqt l-interrogazzjoni. Hawn hekk il-Qorti terġa' tagħmel referenza għas-sentenzi fosthom **Borġ vs Malta** u **Navone and Others v. Monaco** fost oħrajn, fejn ġie ritenut illi jekk id-dritt ta' ta' l-assistenza legali waqt l-interrogazzjoni ma ngħatax għax il-liġi ta' dak il-pajjiż ma kienitx tippovdi għal dan, allura dik ir-raġuni waħedha tammonta għall-ksur ta' Artiklu 6 ta' Konvenzjoni tad-drittijiet tal-bniedem. B'referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Planovits vs Cyprus** imsemmija aktar il-fuq, il-Qorti qalet:

> *'The lack of legal assistance during an applicant's interrogation would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the* **overall fairness of the proceedings.'**

Din il-Qorti tinnota illi la l-prosekuzzjoni u lanqas l-appellant Avukat Ġenerali ma ressaq l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "*compelling reasons*" - sabiex l-appellat ma jitħalliex ikollu avukat preżenti waqt l-interogazzjonijiet tiegħu u *stante* li l-unika raġuni kienet ta' restrizzjoni sistematika.

Kienu żewġ stqarrijiet li rrilaxxa l-appellat Kevin Tabone. F'dawn iż-żewġ stqarrijiet, dan wieġeb għall-mistoqsijiet kollha tal-Ispettur, madankollu ma jirriżultax li dawn jixhdu xi ħtija fuq l-appellat bħala prova u dan *stante* l-fatt li l-appellat dejjem innega l-involviment tiegħu fis-serqa. Madanakollu, meta kollaborata ma provi oħrajn, din xorta waħda tista' tħalli mpatt fuq il-proċeduri kontra l-appellat. Hawn hekk terġa' ssir referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Clive Dimech vs l-Avukat Ġenerali**, fejn minkejja li l-imputat ma kien wieġeb għall-ebda mistoqsija fl-istqarrija tiegħu, il-Qorti Kostituzzjonali xorta waħda ordnat l-isfiz tagħha.

Issir referenza għas-sentenza riċenti moghtija minn din l-istess Qorti kif preseduta fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Tony Curmi**,[43] **liema sentenza ma ġietx appellata mill-Avukat Ġenerali**, fejn il-Qorti ċċitat id-diversi sentenzi msemmija f'din l-istess sentenza u wara li ġibdet l-attenzjoni dwar id-diverġenzi tas-sentenzi mogħtija fuq dan is-suġġett u l-importanza tal-*legal certainty*, ikkonkludiet billi ddikjarat l-istqarrija ta' l-akkużat inammissibli u sussegwentament talbet l-isfilz tagħha. Din is-sentenza ġiet segwita wkoll b'sentenza oħra fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Yousef Essesi**[44] li ddeċidiet bl-istess mod.

Din il-Qorti filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li l-istqarrijiet rilaxxati mill-appellat huma leżivi tad-drittijiet tal-akkużat, tqis iżda li in vista tal-fatt li l-Qrati għadhom sal-lum

[43] Deċiża mill-Qorti Kriminali fid-9 ta' Frar, 2021 (Att t' Akkuża 8/2019).
[44] Deċiża mill-Qorti ta' l-Appell fit-2 ta' Marzu, 2021 (Rik nru. 242/2020)

il-ġurnata jagħtu direzzjonijiet differenti dwar l-użu li għandu jsir minnha stqarrija rilaxxata fiż-żmien meta akkużat ma kellux jedd ikollu Avukat preżenti, fl-interess tal-ġustizzja u l-integrita tal-proċess, għandha tiddikjara l-istqarrijiet rilaxxati mill-appellat Kevin Tabone fis-15 ta' Novembru, 2015 a fol. a fol 80 et seq u fl-10 ta' Mejju, 2016 a fol. 83 et seq tal-atti proċesswali tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja bħala **inamissibbli** u għalhekk qiegħda tordna **l-isfilz** tagħhom. Konsegwentement qiegħda **tiddikjara kwalunkwe referenza li saret fl-atti fil-provi inkluż fix-xhieda għal dak li l-akkużat setgħa qal waqt l-investigazzjoni u waqt l-istqarrija mingħajr preżenza ta' Avukat bħala ukoll inammissibbli.**

Għal dawn il-motivi l-Qorti taqta' u tiddeċiedi billi tiċħad l-appell tal-Avukat Ġenerali fl-intier tiegħu u tikkonferma is-sentenza appellata fit-totalita' tagħha.

Consuelo-Pilar Scerri Herrera

Imhallef